

ความตายที่ถูกทำให้เป็นสินค้า : การทำงานของพิพิธภัณฑ์ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และทุ่งสังหารผ่านความปรองดอง ในประเทศกัมพูชา

The commodification of death: Working of the genocide museum and the killing fields in the reconciliation process in Cambodia

ศิวัช ศรีโกคางกุล

ประจำวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น โทรศัพท์: 081 0530570

E-mail: siwasri@kku.ac.th

บทคัดย่อ

บทความปริทัศน์นี้มุ่งศึกษากระบวนการสร้างความปรองดองในประเทศกัมพูชาภายหลังการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ระหว่างปี 1975-1979 ที่ส่งผลให้มีจำนวนผู้เสียชีวิตไม่น้อยกว่า 2 ล้านคน ผ่านสองคำถามสำคัญคือประเทศกัมพูชาเลือกสรรรูปแบบในการจัดการกับภาวะหลังความขัดแย้งอย่างไร และในฐานะที่พิพิธภัณฑ์การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และทุ่งสังหารเป็นหนึ่งในความพยายามสร้าง “ความทรงจำร่วม” ต่อโศกนาฏกรรมในอดีต ทั้งสองสถานที่ดังกล่าวถูกจัดวางตำแหน่งแห่งที่และแสดงนัยความหมายของการสร้างความปรองดองของประเทศกัมพูชาอย่างไร ผู้เขียนอาศัยวิธีการอ่านจากหนังสือ วารสาร บทความ เอกสารต่างๆ โดยมุ่งวิเคราะห์ประเด็นเรื่องรูปแบบการจัดการกับภาวะหลังความขัดแย้ง และการสร้างความปรองดองของประเทศกัมพูชาเป็นหลัก ผลการศึกษาพบว่า แม้ประเทศกัมพูชาจะเปลี่ยนผ่านระบอบมาเป็นเวลานาน แต่ปัญหาสำคัญคือการจำกัดการดำเนินคดีต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระบอบเขมรแดง การปฏิเสธค้นหาความจริง และการเพิกเฉยต่อการชดเชยเยียวยาเหยื่อ แม้กัมพูชาจะยังคงจดจำเหตุการณ์โหดเหี้ยมดังกล่าวด้วยการสร้างพิพิธภัณฑ์ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และทุ่งสังหารก็ตาม ทว่าบทความนี้จะชี้ให้เห็นว่าทั้งสองสถานที่ได้จัดการกับความตายให้เป็นสินค้า ซึ่งตรงกันข้ามกับการทำให้ความตายเป็นความยุติธรรม

คำสำคัญ: การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์, พิพิธภัณฑ์และทุ่งสังหาร, ความปรองดอง, กระบวนการทำให้เป็นสินค้า, ประเทศกัมพูชา

Abstract

This review article focused on the reconciliation process after the great genocide in Cambodia during 1975-1979 when at least two million people were killed. The article's questions are first, how has Cambodia selected the types of post-conflict management? And secondly, as the museum and killing fields are parts of the nation's collective memory, how have both these places addressed and

applied themselves to the reconciliation process? The author uses many sources such as books, journals, articles and documentaries involved mainly about the Cambodian reconciliation. The result found that, although Cambodia has been in a transitional state for a long time, the problems were a limitation in the number of prosecutions, a refusal to participate in truth-seeking, and the victims' ignorance of reparations. Cambodia still remembers that tragedy of the genocide through the museum and the killing fields; this paper, however, will show that both places have managed the dead from the genocide as commodities rather than as a means to seek justice

Keywords: genocide, museum and killing fields, reconciliation, commodification, Cambodia

1. บทนำ

ราฟาเอล เลมคิน (Raphael Lemkin) นักกฎหมายชาวโปแลนด์เชื้อสายยิวมีส่วนสำคัญในการร่างและผลักดันให้อนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและลงโทษอาชญากรรมทำลายล้างเผ่าพันธุ์ ค.ศ. 1948 (Convention on the Prevention and Punishment the Crime of Genocide 1948) เป็นรูปเป็นร่างขึ้นเคยให้คำนิยามความหมายการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ว่า “การกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำลายกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มเชื้อชาติ กลุ่มชนในชาติ หรือกลุ่มชนทางศาสนาทั้งกลุ่มหรือส่วนใหญ่ เป็นต้นว่า ฆ่าสมาชิกของกลุ่ม กระทำให้สมาชิกของกลุ่มถึงแก่พิกลพิการอย่างหนักทางกายภาพหรือจิตภาวะ กระทำโดยไตร่ตรองหรือโดยคาดการณ์ไว้แล้วเพื่อให้เกิดแก่หรือนำพามาสู่สมาชิกของกลุ่มซึ่งทุกขเวทนาในสภาพความเป็นอยู่” [1] ความหมายดังกล่าวจึงผูกโยงกับการฆ่ามวลมหาชนขนาดใหญ่ เช่นชาวอัสซีเรียน (Assyrian) ชาวยิว ชาวบอสเนียเฮอร์เซโกวีนา ชาวยูทูและทุซันในรวันดา ฯลฯ

นั่นละว่า การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ภายใต้ระบอบเขมรแดง 1975-1979 จัดอยู่ในขอบข่ายความหมายนี้

ควรต้องกล่าวเสริมด้วยว่า ไม่เพียงแต่ในประเทศกัมพูชา การฆ่าประชาชนจำนวนมากภายในประเทศ ไม่ว่าจะประเทศอาร์เจนตินา ชิลี เปรู แอฟริกาใต้ ติมอร์ตะวันออก ฯลฯ รวมถึงกรณีข้างต้น ต่างสร้างต้นทุนมหาศาลต่อประเทศเหล่านั้น คำถามสำคัญตามาคือ ในเมื่อสังคมได้แตกสลายออกเป็นชิ้นๆไปแล้ว จะเลือกจัดการกับอดีตของปัจจุบันอย่างไร จะถักทอสายใยส่วนประกอบต่างๆของสังคมขึ้นมาใหม่ได้อย่างไร จะทำอะไรต่อบาดแผลและแผลเป็นทางจิตใจของเหยื่อ ตลอดจน จะสร้างความปรองดองขึ้นได้อย่างไร หรือจะทำทุกวิถีทางอย่างไรเพื่อไม่ให้ประวัติศาสตร์กลับมาซ้ำรอย ฯลฯ คำถามและการหาวิธีการสร้างสันติภาพเหล่านี้ถือเป็นภาระต่อการชดใช้ต้นทุนความรุนแรงดังกล่าว ขณะที่ ผู้เขียนได้ศึกษาบทวนกระบวนการปรองดองประเทศต่างๆไว้จำนวนหนึ่งมาก่อนแล้ว [2] บทความนี้จะเสนอคำตอบเชื่อมต่อช่องว่างองค์ความรู้ด้านความปรองดอง โดยมุ่งพิจารณาและวิเคราะห์จากกรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ของอดีตประเทศกัมพูชา

2. วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาวิธีการเลือกสรรรูปแบบในการจัดการกับภาวะหลังความขัดแย้ง (post-conflict) ภายหลังจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในประเทศกัมพูชา
- 2) เพื่อศึกษาตำแหน่งแห่งที่และวิเคราะห์นัยความหมายของพิธีกรรมของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และทุ่งสังหารในบริบทการสร้างความปรองดองของประเทศกัมพูชา

3. วิธีดำเนินงาน

อาศัยวิธีการอ่านจากหนังสือ วารสาร บทความ เอกสารต่างๆ โดยมุ่งวิเคราะห์ประเด็นเรื่องรูปแบบการจัดการกับภาวะหลังความขัดแย้งและการสร้างความปรองดองของประเทศกัมพูชาเป็นหลัก

4. ผลการศึกษา

การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในประเทศกัมพูชาภายใต้ระบอบเขมรแดงระหว่างปี 1975-1979 ถือเป็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ขนาดใหญ่ต่อมวลมนุษยชาติที่มุ่งกระทำต่อกลุ่มคน 3 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ 1) ชนกลุ่มน้อยคือชาวจาม ซึ่งนับถือศาสนาอิสลาม ชาวเวียดนาม จีน ไทย ลาว และคนพื้นเมืองจายไอย กูยและพะนง 2) พระสงฆ์ และ 3) กลุ่มเขมรกรรมหรือเขมรต่ำ เป็นชาวเขมรที่อยู่ใกล้ชายแดนเวียดนาม [3] นอกจากนี้ยังประกอบด้วยกลุ่มผู้มีการศึกษา และคนชั้นกลางในเมือง ส่งผลให้มีจำนวนผู้เสียชีวิตไม่ต่ำกว่า 2 ล้านคน [4] หรือจำนวน 1 ใน 4 ของประชากรทั้งประเทศ การ

สังหารโหดครั้งนี้ไม่ปรากฏเป็นข่าวในช่วงกัมพูชาประชาธิปไตยปิดประเทศ กล่าวได้ว่า มีการฆ่าชนานใหญ่กว่า 20,000 ครั้งและมีทุ่งสังหารมากกว่า 81 แห่ง ทว่าภายหลังที่กองทัพเวียดนามบุกยึดกัมพูชาสำเร็จ ภาพสยองขวัญต่างๆนานา โครงกระดูก กะโหลกศีรษะจำนวนมากที่มามีทั้งมดเรียงรายไปตามทุ่งสังหารจุดต่างๆทั่วประเทศ ได้พิสูจน์ให้เห็นความโหดเหี้ยมของพรรคคอมมิวนิสต์กัมพูชา และสะท้อนถึงชะตากรรมอันเลวร้ายของคนที่ถูกฆ่า ญาติพี่น้องของเหยื่อ และผู้รอดชีวิต

โดยสรุปแล้ว รูปแบบหลักโดยทั่วไปต่อการจัดการหลังมรดกความขัดแย้งรุนแรงที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นที่จะนำไปสู่การสร้างความปรองดองที่ยั่งยืนมี 6 ประการด้วยกัน ได้แก่ 1.สังคมต้องเกิดการเปลี่ยนผ่านระบอบเป็นเบื้องต้นก่อน 2.ต้องให้ความสำคัญกับการดำเนินการต่อผู้ก่อความรุนแรงละเมิดสิทธิมนุษยชนในช่วงที่เกิดความขัดแย้ง 3.ต้องให้ความสำคัญต่อ “การทำให้ความจริงในอดีตปรากฏ” 4.ต้องมีการชดเชยเยียวยาและฟื้นฟูสภาพให้เหยื่อพึงพอใจหรือกลับไปสู่สภาพเดิมก่อนกลายเป็นเหยื่อ 5.ต้องมีการปฏิรูปสถาบันที่มีเกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงเช่นกองทัพ ตำรวจ ระบบศาลยุติธรรม การศึกษา ฯลฯ และ 6.ต้องมีการเปิดพื้นที่ “ความทรงจำร่วม” ให้แก่สังคมโดยเปิดบาดแผลความเจ็บปวดในอดีตให้ได้รับการตระหนักร่วมกัน เช่นการสร้างพิพิธภัณฑ์ อนุสาวรีย์ การจัดพิธีโศกเศร้าเสียใจประจำปี การสร้างภาพยนตร์ ฯลฯ ถึงแม้ยากที่จะยืนยันได้ว่า เมื่อมีการดำเนินการครบองค์ประกอบทั้งหมดแล้ว การปรองดองจะเกิดขึ้นได้หรือไม่ เนื้อหานี้จากนี้ ผู้เขียนจะพิจารณากรณีศึกษาของประเทศกัมพูชาจาก 2 คำถามคือ ประเทศกัมพูชาเลือกสรรรูปแบบในการจัดการกับภาวะหลังความขัดแย้งอย่างไร และในฐานะที่พิธีกรรมของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และทุ่งสังหารเป็นหนึ่งในความพยายามสร้าง “ความทรงจำร่วม” ต่อโศกนาฏกรรมในอดีต ทั้งสองสถานที่ดังกล่าวถูกจัดวางตำแหน่งแห่งที่และแสดงนัยความหมายของการสร้างความปรองดองของประเทศกัมพูชาอย่างไร

4.1 รูปแบบในการจัดการกับภาวะหลังความขัดแย้ง

ภายหลังกองทัพเวียดนามบุกยึดกัมพูชาเพื่อโค่นล้มระบอบเขมรแดง รัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนกัมพูชาโดยการนำของนายเฮง สัมริน ได้จัดให้มีการพิจารณาคดีโดยไม่มีตัวผู้ต้องหา (trial in absentia) ต่ออดีตสองผู้นำเขมรแดงคือนายพอล พตและนายเฮียง ชารี แต่ไม่ได้รับความสนใจจากนานาชาติเท่าใดนัก [5] เนื่องจากประเทศมหาอำนาจทั้งสหรัฐอเมริกา จีน รวมถึงประเทศเพื่อนบ้านคือไทย ต่างเคยสนับสนุนค้ำยันการคงอยู่ของระบอบเขมรแดงเพื่อคานอำนาจประเทศเวียดนามมาตลอด เช่นเดียวกับนิยาม “การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” จะใช้กับใครได้บ้าง ในเมื่ออดีตประเทศสหรัฐฯเคยกระทำต่อมวลประชาชนในสงครามเวียดนามและเคยใช้เครื่องบิน B-52 ทิ้งระเบิดมากกว่า 540,000 ตัน เป้าหมายคือชาวเวียดนามทางตอนเหนือของประเทศกัมพูชา

ส่งผลให้ชาวกัมพูชาผู้บริสุทธิ์เสียชีวิตประมาณ 150,000-500,000 คน [6] ทำนองเดียวกับรัฐบาลกัมพูชาขณะนั้นประกอบด้วยกลุ่มการเมืองจำนวนหนึ่งที่เคยเป็นทั้งเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือเป็นประจักษ์พยานต่ออาชญากรรมในระบอบเขมรแดงมาก่อนแม้จะแปรพักตร์แล้ว ประเด็นการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์จึงได้ถูกช่วงใช้ทางการเมืองจากนายเฮง สัมรินและนายฮุน เซิน ในการทำลายกลุ่มเขมรแดงเสียมากกว่า ที่ร้ายไปกว่านั้น นานาประเทศกลับอ้างว่าประเทศเวียดนามต่างหากที่ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวกัมพูชาจำนวนมาก ภายหลังปี 1979 สหรัฐฯยังคงสนับสนุนให้เขมรแดงร่วมกับกษัตริย์สีหนุและนายซอน ซาน ครองที่นั่งในสหประชาชาติตั้งแต่ปี 1979-1993 แล้วยกเงินสนับสนุนเขมรแดงถึง 85 ล้านดอลลาร์ระหว่างปี 1979-1986 แม้แต่กษัตริย์สีหนุเมื่อครั้งต่อต้านรัฐบาลนายเฮง สัมริน ก็ทรงตรัสว่าเขมรแดงมิได้เป็นอาชญากรอีกต่อไป ฯลฯ ขณะที่ประเทศจีนให้เงินช่วยเหลือเขมรแดงปีละกว่า 100 ล้านดอลลาร์ [7] ดังนั้น ทั้งสหรัฐฯและจีนต่างไม่สนับสนุนการดำเนินคดีต่อผู้นำเขมรแดงมาตลอด จนกระทั่ง การเสียชีวิตของนายพอล พตในปี 1998 ทั้งสองประเทศแสดงออกว่า เขมรแดงไม่ได้เป็นประโยชน์อีกต่อไป เช่นเดียวกับเวียดนามก็ไม่ได้เป็นภัยคุกคามแล้ว ประกอบกับกระแสเรียกร้องกดดันจากองค์กรพัฒนาเอกชน และนักวิชาการจำนวนมากให้ดำเนินคดีต่อแกนนำเขมรแดง

ผลที่ตามมา ในปี 2003 สภานิติบัญญัติแห่งชาติกัมพูชาได้ผ่านกฎหมายให้มีการจัดตั้งศาลพิเศษระหว่างประเทศเพื่อดำเนินคดีกับอาชญากรในยุคเขมรแดง ซึ่งศาลดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากองค์กรสหประชาชาติ จัดตั้งสำเร็จในปี 2006 และเริ่มไต่สวนครั้งแรกในปี 2007 ทั้งนี้ ศาลจะพิจารณาคดีเป็นการเฉพาะต่อเจ้าหน้าที่ระดับสูงในยุคเขมรแดงที่ต้องรับผิดชอบมากที่สุด (most responsible) ไม่นับรวมผู้ให้ความรุนแรงระดับกลางและระดับล่าง แกนนำที่เป็นจำเลยในคดีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ปัจจุบันมีทั้งหมดจำนวน 3 คนประกอบด้วย 1.นายกัก กีก เอียว 2.นายเชียว สัมพันธ์ 3.นายนวน เจีย [8] แม้ชาวกัมพูชาและองค์กรเอกชนระหว่างประเทศจะเรียกร้องให้ขยายวงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระบอบเขมรแดงคนอื่นๆก็ตาม จำเลยคนแรกที่ขึ้นรับพิจารณาคดีได้สวนคดีฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในปี 2009 คือนายกัก กีก เอียว หรือสหายดุง อดีตผู้บัญชาการเรือนจำตวลสะแลง หรือทสเอส 21 (S-21) ในกรุงพนมเปญ ซึ่งเขามีส่วนในการสังหารประชาชนมากกว่า 14,000 คน ด้วยวิธีการสุดจะโหดเหี้ยมเช่นการจับเหวี่ยงศีรษะเด็กและสตรีฟาดกับต้นไม้ การยิงปืนในระยะประชิด การใช้ค้อน จอบ เสียมสังหารประชาชน การปล่อยให้ออดอยากหิวโหยจนเสียชีวิต ฯลฯ [9] โดยเขาได้รับโทษจำคุกตลอดชีวิต ขณะที่นายเชียว สัมพันธ์ และนายนวน เจีย ถูกศาลไต่สวนเมื่อปลายปี 2013 ที่ผ่านมาซึ่งปฏิเสธทุกข้อกล่าวหา ในระหว่างการไต่สวนสหายดุง สมเด็จฮุนเซ็น นายกรัฐมนตรีปัจจุบัน เช่นเดียวกับรัฐมนตรีและเพื่อนสนิทของเขา จำนวนหนึ่งที่ครองอำนาจในประเศหลายปีที่ผ่านมาซึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาลเขมรแดงมาก่อน ได้ออกมาเตือนคณะตุลาการ

ระหว่างประเทศว่า ควรจำกัดขอบเขตการดำเนินคดีไว้เพียง 5 คนก็พอ (ขณะนั้นนายเอียง ชาริยังไม่เสียชีวิต และนางเอียง จิริยังไม่เป็นโรอัลไซเมอร์) อย่าเชื่อมโยงไปถึงคนอื่น สมเด็จฮุนเซ็นประกาศในปี 2009 ว่า “นี่คือ จุดยืนอันแน่วแน่ของผม ขอได้โปรดจัดการกับคนที่ถูกคุมขัง ในขณะนี้ให้เสร็จก็เพียงพอ” ทั้งนี้ สมเด็จฮุนเซ็นเตือนว่า การขยายผลไปสู่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ก่อความรุนแรงคนอื่นจะนำไปสู่สงครามกลางเมืองในประเทศ เขาย้ำว่า “ผมอยากจะบอกว่า ถ้าคุณดำเนินคดีมากไปกว่านี้โดยมีค่านึงถึงสันติภาพและการปรองดองแห่งชาติของประเทศผม มันจะทำให้เกิดสงครามกลางเมืองอีกครั้ง และหากมีคนเสียชีวิตอีก 20,000 หรือ 30,000 คน แล้วใครจะเป็นผู้รับผิดชอบ” [10]

กล่าวอย่างรวบรัดได้ว่า ปัญหาการเมืองช่วงสงครามเย็นได้มีส่วนสนับสนุนการใช้อำนาจโหดเหี้ยมของเขมรแดงมาตลอด แม้ช่วงหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมาจะมีการจัดตั้งศาลพิเศษ แต่การทำงานของคณะตุลาการระหว่างประเทศนอกจากจะล่าช้าทั้งในแง่การก่อตั้งศาล และล่าช้าในกระบวนการพิจารณาคดี ยังจำกัดขอบเขตไต่สวนผู้เกี่ยวข้องเพียงแค่ 3 คนเท่านั้น อีกทั้ง ยังขาดงบประมาณในการบริหารจัดการเนื่องจากองค์การสหประชาชาติลดระดับการสนับสนุนโดยเรียกร้องให้รัฐบาลกัมพูชาช่วยอุดหนุนเรื่องค่าใช้จ่าย ซึ่งรัฐบาลปฏิเสธ เนื่องด้วยโครงสร้างเป็นศาลผสมผสานระหว่างเจ้าหน้าที่ต่างประเทศกับเจ้าหน้าที่ชาวกัมพูชา จึงเกิดปัญหาจากระบบบริหารงานภายในที่ไม่โปร่งใสหลายประการ [11] รวมถึงศาลไม่ได้ไปไกลถึงการหามาตรการฟื้นฟูคุณค่าความเป็นมนุษย์ของเหยื่อกลับมา ขณะที่ ท่าทีเพิกเฉยต่อการค้นหาความจริงในประวัติศาสตร์ของสมเด็จฮุนเซ็น ฯลฯ ในแง่นี้ แม้ประเทศจะมีการเปลี่ยนผ่านระบอบและมีการดำเนินการต่อผู้ก่อความรุนแรง แต่ผลลัพธ์แทบไม่ปรากฏนัยสำคัญใดๆ มีพิกัดอยู่ถึงกระบวนการค้นหาความจริงหรือการชดเชยเยียวยาต่อเหยื่อ คำถามตามมาคือ หากพิจารณากระบวนการปรองดองในประเทศ ประดิษฐ์กรรมใดคือภาพสะท้อนเสมือนเป็น “ตัวแทน” บ่งบอกความหมายสำคัญของการปรองดอง ในที่นี้ ผู้เขียนเสนอว่าคือพิธีกรรมของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และทุ่งสังหาร ดังนั้น จึงควรพิจารณาการทำงานของสองแหล่งดังกล่าวในบริบทการปรองดองของประเทศกัมพูชา

4.2 การทำงานของพิธีกรรมฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และทุ่งสังหารผ่านความปรองดองในประเทศกัมพูชา

“อนาคตของการศึกษาความทรงจำเชิงวัฒนธรรมต้องป้องกันตนเองต่อต้านการทำให้ความทรงจำอยู่ในฐานะเป็นเพียงสินค้าเพื่อเอื้อต่อทุนสัญลักษณ์” (The future of cultural memory studies must guard itself against treating memory as a commodity for symbolic capital.) [12]

การช่วงชิงใช้ประโยชน์จากบาดแผลในอดีตทำให้ “การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” ในประเทศกัมพูชาได้รับการนิยามจากแซร์จ อ็อง (Serge Thion) นักวิชาการชาวฝรั่งเศสว่ามีค่าเป็นเพียง “สินค้าทาง

การเมือง” ซึ่งหมายถึงบรรดาตัวละครทางการเมืองทั้งหลายมิได้มีความตั้งใจจะดำเนินคดีต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมากเท่ากับใช้คำๆนี้เพื่อทำลายฝ่ายตรงข้ามหรือไม่ก็เพื่อสร้างคะแนนให้ตนเอง [13] และถึงแม้ว่ารัฐบาลนายเฮง สัมริน เรื่อยมามิได้อาศัย “การลืมนึก” เหตุการณ์ในอดีตดังเช่นหลายประเทศนิยมกระทำเพื่อสร้างรัฐชาติใหม่ ในทางตรงกันข้าม รัฐบาลกัมพูชาอาศัย “การจดจำ” โดยได้เก็บดูแลกองกระดูกและกะโหลกศีรษะจำนวนมากไว้อย่างดี มีการจัดงาน “วันแห่งความเกลียดชังแห่งชาติ” ในวันที่ 20 พฤษภาคม 1985 เพื่อเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกต่อความโหดเหี้ยมของระบอบเขมรแดง มีการจัดพิธีโศกเศร้าเสียใจประจำปีนับจากปี 1984 โดยบรรดาเหยื่อจำนวนมากอาศัยพิธิดังกล่าวโจมตีแกนนำระดับสูงและผู้เคยเกี่ยวข้องในระบอบเขมรแดงอย่างดุเดือด จนรัฐบาลต้องหยุดพิธิดังกล่าวนับจากปี 1991 เป็นต้นมา ด้วยเหตุผลว่าไม่ควรปลุกบรรยากาศให้เกิดการแค้นเคืองใดๆ [14] สำคัญที่สุดคือ มีการสร้างพิพิธภัณฑสถานและการสงวนรักษาพื้นที่ทุ่งสังหารเอาไว้ คำถามสำคัญคือ ภายใต้ร่มเงาในกระบวนการสร้างความปรองดอง ตำแหน่งแห่งที่ของพิพิธภัณฑสถาน และทุ่งสังหารทำงานอย่างไร และถ้าการปรองดองสามารถสื่อสารได้ จะพูดอะไรกับพิพิธภัณฑสถานดังกล่าว

ภายหลังการยึดครองกัมพูชาโดยกองทัพเวียตนามในวันที่ 7 มกราคม 1979 เรือนจำตวลสะแลงซึ่งแต่เดิมคือโรงเรียนได้รับการปรับประยุกต์เป็นพิพิธภัณฑสถาน เริ่มเปิดให้คณะนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเข้าชมในเดือนมีนาคมปีเดียวกัน ต่อมาถึงเปิดให้สาธารณชนเข้าเข้าชมได้ในเดือนกรกฎาคมปี 1980 กระทรวงวัฒนธรรม ข้อมูลข่าวสารและการโฆษณาชวนเชื่อของประเทศกัมพูชา (Ministry of Culture, Information, and Propaganda) ระบุในขณะนั้นว่า “พิพิธภัณฑสถานจะแสดงต่อนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติให้เห็นการทรมานอันเหี้ยมโหดที่กระทำโดยชาวเขมรผู้ทรยศ” [15] ซึ่งการเร่งเปิดพิพิธภัณฑสถานถูกวิจารณ์อย่างแพร่หลายว่า ทำไปเพื่อเป้าประสงค์ทางการเมืองเฉพาะหน้ามากกว่าสงสารเห็นใจเหยื่อเนื่องจากแทนที่จะสืบเสาะค้นหาความจริงว่าใครเสียชีวิต สูญหาย บาดเจ็บอย่างไรเพื่อมีข้อมูลนำไปสู่การช่วยเหลือเยียวยา [16] จำนวนนักท่องเที่ยวกว่า 32,000 คนเข้ามาภายในสัปดาห์แรกที่เปิด แม้นักท่องเที่ยวต่างชาติจำนวน 1,930 คนจะเข้าชมตามปกติ แต่ชาวเขมรกว่า 30,000 คนอาศัยพิพิธภัณฑสถานดังกล่าวในการเข้ามาเพื่อหาข้อมูลสมาชิกครอบครัวและญาติพี่น้องที่ถูกทำให้สูญหาย

บริจิตต์ ซ็อน (Brigitte Sion) กล่าวว่า พิพิธภัณฑสถานฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวว่าด้วยความตาย (thanatourism) ความตายในที่นี้มิใช่เป็นความตายธรรมดา แต่คือ “ความตายที่รุนแรง” หรือแคทธีร์ ชลันด์-ไวอัลส์ (Cathy Schlund-Vials) ใช้คำว่า การท่องเที่ยวเพื่อชมความโหดร้าย (atrocity tourism) [17] อุตสาหกรรมชนิดนี้ทำงานได้อย่างดีเนื่องจากจัดวางองค์ประกอบด้วยความโหดร้ายต่าง ๆ นานา ทั้งกะโหลกศีรษะจำนวนมาก รูปถ่ายการใช้ความรุนแรง รูปถ่ายของผู้เสียชีวิต ภาพประกอบต่างๆที่น่าสยดสยอง ฯลฯ จาก

ผู้เสียชีวิตกว่า 20,000 ราย อุตสาหกรรมเช่นนี้ของประเทศกัมพูชาจึงดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก [18]

การขายตัวของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาเที่ยวชมด้วยความรู้สึกตื่นตาตื่นใจ โดยเฉพาะจากประเทศออสเตรเลีย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส เยอรมัน ฯลฯ ปัจจุบันจำนวนเฉลี่ยนักท่องเที่ยวประมาณ 500 คนต่อวัน พิพิธภัณฑสถานจึงกลายเป็น “สินค้าขึ้นชื่อ” ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ รัฐบาลเก็บค่าเข้าชมคนละ 3 ดอลลาร์สหรัฐ สถานที่รายล้อมไปด้วยร้านค้าจำหน่ายสินค้าที่ระลึก ร้านอาหาร เครื่องดื่ม โรงแรม รถรับจ้าง ฯลฯ จุดหมายเยี่ยมชมพิพิธภัณฑสถานเป็นกิจกรรมสำคัญของบริษัทท่องเที่ยวทั่วโลก รัฐบาลสามารถเรียกรายได้ส่วนหนึ่งมาดูแลรักษาสถานที่ตั้งกล่าวซึ่งรัฐบาลไม่เคยอุดหนุนออกเงินเอง ขณะที่จำนวนผู้เข้าชมชาวเขมรกลับลดน้อยถอยลง เหยื่อจำนวนหนึ่งกล่าวว่า พิพิธภัณฑสถานทำให้ “แช่แข็ง” ความทรงจำอันเจ็บปวดให้แก่ตนเอง เนื่องจากไม่เคยมีความรับผิดชอบจากผู้ที่เคยมีส่วนก่อความรุนแรงใดๆเลย ยิ่งตนเองเข้ามาเห็นโศกนาฏกรรมภายในพิพิธภัณฑสถานยิ่งเห็นความผิดปรกติในสังคมที่ถูกมองว่าเป็นปรกติของประเทศกัมพูชาต่อไป [19]

ขณะที่ทุ่งสังหารชื่อดังแห่งหนึ่งได้รับการปรับประยุกต์เป็นอนุสรณ์ทุ่งสังหารฆ่าล้างเผ่าพันธุ์คืออนุสรณ์สถานเจืองแอก (Chuong Ek) ซึ่งสร้างสถาปัตยกรรมพุทธศาสนาไว้เพื่อเก็บกะโหลกศีรษะของเหยื่อจำนวนมาก ทุ่งสังหารนี้ถูกค้นพบโดยกองทัพเวียตนามพร้อมกับศพเปลือยเกลื่อนบริเวณรอบพื้นที่กว่า 9,000 ราย ศพจำนวนมากถูกตัดหัว มีเชือกมัดมือทั้งสองไว้ ส่วนกะโหลกศีรษะและกระดูกบริเวณร่างกายเต็มไปด้วยกระดูกสันหลังร่อนจากการถูกมัดสังหาร รวมศพทุกเพศทุกวัยไว้หมด แม้แต่ทารกก็ตาม อนุสรณ์สถานนี้ห่างออกไปประมาณ 10 ไมล์ทางตะวันออกเฉียงใต้ของกรุงพนมเปญ โดยได้รับการกล่าวขวัญว่าเป็น “นรกบนโลกแห่งศตวรรษที่ 20” ซึ่งรองรับนักโทษจากคุกตวลสะแลงที่ถูกส่งตัวมาฆ่าในช่วงปี 1977-1978 อนุสรณ์เปิดให้สาธารณชนเข้าชมในปี 1989 ประกอบด้วยกระดูก กะโหลกศีรษะ และรูปของเหยื่อแต่ไม่ได้รับข้อมูลและประวัติแต่อย่างใด นำมาจัดวางประกอบฉากให้บรรยายที่น่าสยดสยอง เช่นเดียวกับพิพิธภัณฑสถานทุ่งสังหารนี้เป็นหนึ่งในแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติที่สุดแห่งหนึ่ง [20] รอส โซเพียร์วี (Ros Sophearavy) รองผู้อำนวยการดูแลอนุสรณ์สถานดังกล่าวระบุว่า การสงวนรักษาพื้นที่ประวัติศาสตร์ของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เอาไว้ทำให้เจืองแอกกลายเป็นสัญลักษณ์ของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ระดับโลก ส่งผลให้นักท่องเที่ยวต่างชาติทะลักเข้ามาเยี่ยมชมจำนวนมาก เธอยังคาดหวังจะเพิ่มรายได้ให้อนุสรณ์ดังกล่าวโดยให้มีร้านอาหาร ร้านขายหนังสือ และกิจกรรมต่างๆเพื่อให้ได้ยอดนักท่องเที่ยวต่างชาติไม่น้อยกว่าวันละ 1,000 ราย พร้อมคาดการณ์อีกว่า ปลายทศวรรษที่ 2000 จะยิ่งทำให้นักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นอีกเพราะจะมีการพิจารณาได้สวนสหายดุจเป็นรายแรก [21]

ก่อนหน้านี้ ฟุ้งสัหารดังกล่าวยังอยู่ภายใต้การบริหารของเทศบาลพนมเปญ ทว่าเพื่อการแสวงหากำไรมากขึ้น ในเดือนพฤษภาคม ปี 2005 รัฐบาลกัมพูชาได้ให้สัมปทานบริษัทเจซีรอยัล (JC Royal) บริษัทชาวญี่ปุ่นเข้ามาบริหารจัดการพื้นที่เพื่อประโยชน์และดึงดูดการท่องเที่ยว โดยมุ่งหวังให้เป็นไปตามวลี “แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรมากขึ้น” (more tourist-friendly place) [22] ภายใต้สัญญา 30 ปี พร้อมค่าตอบแทนปีละ 15,000 ดอลลาร์สหรัฐ การที่รัฐบาลให้สัมปทานดังกล่าวได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก โดยเฉพาะจากปัญญาชนนักศึกษา ตลอดจน ผลประกอบการกำไรก็ไม่เคยได้รับการเปิดเผย

จากที่กล่าวมาข้างต้น คำถามสำคัญคือรัฐบาลกำลังสร้างกระบวนการปรองดองกับอะไร รัฐบาลสมเด็จพระสันตะปาปาเรียกร้องการปรองดองด้วยการกล่าวว่า ห้ามขยายวงดำเนินคดีผู้มีส่วนคนอื่นๆ ในระบอบเขมรแดง และปฏิเสธการสร้างกลไกพร้อมรับผิดชอบของระบอบเขมรแดง เขาเคยกล่าวในเดือนธันวาคมปี 1998 ว่า “ทั้งนายเขี้ยว สัมพันธ์และนายนวน เจีย ควรได้รับการต้อนรับด้วย “ช่อดอกไม้” มิใช่ “คุกและกุญแจมือ” เขายังกล่าวเสริมอีกว่า “เราควรขุดหลุมและฝังอดีตเข้าไป และมองไปข้างหน้าสู่ศตวรรษที่ 21 ด้วยการตั้งต้นใหม่” [23] ขณะที่เป็นเวลากว่า 3 ทศวรรษที่ญาติของเหยื่อยังคงค้นหาทางออกจากชะตากรรมและทำบุญตามวัดสมำเสมอ ส่วนรัฐบาลกลับหารายได้ตลอดเวลา [24] รัฐบาลพิจารณาการนำกะโหลกศีรษะมากองทับกันให้มากขึ้นเป็นสินค้าอย่างจริงจังที่ควรแสดง และสนุกสนานกับวัฒนธรรมลอยนวลผู้กระทำผิดอย่างเต็มที่ รัฐบาลสร้างประติมากรรมเพื่อให้โลกทราบต่อการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในประเทศตนเอง ขณะที่กลับไม่ตระหนักถึงความทุกข์ทรมานที่ชาวกัมพูชาจำนวนมากเคยประสบ การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ครั้งใหญ่ครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์มวลมนุษยชาติจึงปราศจากซึ่งความรับผิดชอบจากรัฐ ปราศจากการชดเชยเยียวยาทางศีลธรรม ทางจิตใจหรือทางวัตถุเงินทอง และปราศจากการค้นหาความจริง

ซูซานนาห์ ลินตัน (Susannah Linton) ตั้งข้อสังเกตว่า “มันง่ายนักที่จะแลเห็นว่าไม่มีกระบวนการใดๆ ที่จะคล้อยคลึงกับกระบวนการสลายนาศี (ที่เคยเกิดขึ้นในประเทศเยอรมันหลังสงครามโลกครั้งที่สอง จากการไต่สวนนำตัวผู้กระทำความผิดในรัฐบาลนาซีมาลงโทษหรือที่เรียกว่าการไต่สวนที่เมืองนูเรมเบิร์ก (Nuremberg)-ผู้เขียน) ในกัมพูชาแต่อย่างใด” ลินตันยังกล่าวต่อไปว่า “นับกระทั่งปัจจุบัน ยังไม่มีใครที่มีบทบาททางการเมืองในรัฐบาล ผู้ที่อดีตเคยมีส่วนค้ำยันให้ระบอบเขมรแดงเข้มแข็ง จะเคยแสดงความรู้สึกโศกเศร้าเสียใจต่อเหตุการณ์โหดเหี้ยมในอดีต พวกเขาสามารถปรับเปลี่ยนความทรงจำได้อย่างง่ายดายในทิศทางที่เป็นไปไม่ได้เอาเสียเลยที่จะให้เหยื่อจำนวนมากจะสามารถทำได้ ... แม้ละ พวกเขารวบรวมว่าอดีตคืออดีต ปัจจุบันก็คือปัจจุบัน ทว่าสำหรับเหยื่อจำนวนมากแล้ว อดีตยังตามหลอกหลอนอย่างสลดต่อปัจจุบันทุกวัน” [25] เช่นเดียวกับแวน นัท (Vann Nath) นักวาดภาพซึ่งเป็นเหยื่อผู้รอดชีวิตจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ระบอบเขมร

ในใจว่า “ไม่มีคำว่าให้อภัย ในเมื่อไม่มีการตระหนักถึงความผิดพลาดในอดีตโดยกลุ่มผู้นำแต่อย่างใด (หมายถึงสมเด็จพระสันตะปาปาและผู้มีส่วนในระบอบเขมรแดงที่ยังมีชีวิตอยู่-สมเด็จพระสันตะปาปาเคยเป็นหนึ่งในกองทหารประจำภาคตะวันออกเฉียงในระบอบเขมรแดง-ผู้เขียน) มีแต่เพียงคำว่าปรองดองๆ พวกเขามีเคยพูดแม้แต่ว่าตนเองเคยกระทำผิด! ทำไมต้องเรียกร้องการให้อภัย ถ้าพวกเขาไม่ได้ทำอะไรผิดเลย” [26]

ในแง่นี้ แม้ประเทศกัมพูชาจะจดจำว่า ครั้งหนึ่งเคยเกิดความรุนแรงในประเทศผ่านประติมากรรมคือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติและทุ่งสังหาร ทว่าเป็น “การจดจำผ่านความเจ็บปวดและไม่ขุดคุ้ยอดีต” และเป็น “การจดจำเพื่อสร้างมูลค่าเชิงพาณิชย์” ดังนั้น บริจิตท์ ไชออน (Brigitte Sion) จึงสรุปว่า “สิ่งที่เห็นได้ชัดคือทุ่งสังหารเป็นแหล่งสร้างกำไรซึ่งผู้ได้รับผลประโยชน์มิใช่ผู้รอดชีวิตและมีชีวิตรอด” [27] ซึ่งนี่คือ “การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ที่ถูกทำให้เป็นสินค้า” (commodification of genocide) [28] ทำนองเดียวกับเดวิด ซิมมอนส์ (David Simmons) ศาสตราจารย์ด้านการท่องเที่ยวที่มหาวิทยาลัยลินคอล์น (Lincoln) ในประเทศนิวซีแลนด์ นอกจากปฏิเสธกระบวนการมุ่งหวังแต่ผลกำไรแล้ว เขายังย้ำว่า “ต้องมุ่งให้การศึกษานี้ (พิพิธภัณฑสถานและทุ่งสังหาร) เคยมีอาชญากรรมและผู้คลั่งลัทธิ (เขมรแดง) เกลี้ยกล่อมอำนาจ ถามว่าคุณเคยเรียนรู้อะไรจากเรื่องเหล่านี้บ้าง” [29]

นอกจากนี้ การนำกระดูกและกะโหลกศีรษะมาศาลมาจัดวางในตู้กระจกเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวจำนวนมากยังผิดหลักความเชื่อทางศาสนา สมเด็จพระสันตะปาปาเสนอให้ทำพิธีฝังหรือเผาศพทางศาสนาพุทธให้เหมาะสมแก่กระดูกเหล่านี้ แต่ถูกปิดปฏิเสธโดยนายกาฮุนเซ็น ซึ่งให้เหตุผลว่าจะเก็บไว้เป็นหลักฐานการไต่สวนนายพล พต และรำลึกความทรงจำโหดร้ายในอดีต [30] ถึงแม้ว่านายพล พตจะเสียชีวิตไปแล้วก็ตาม

รูปภาพ : พิพิธภัณฑสถานอนุสรณ์สถานเจียงแอ็ก และเหยื่อจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในอดีต

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าพิพิธภัณฑการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ตวลสะแลงและอนุสรณ์สถานเจ็องแอกได้ดำรงอยู่สอดรับกับนโยบายระดับชาติของประเทศกัมพูชาว่าด้วยการปรองดองนับจากเหตุการณ์ภายหลังการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เรื่อยมา เป็นความจดจำความโหดร้ายจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ผ่าน “จินตนาการการเมืองด้วยความหลงลืม” (amnesic political imaginary) [31] เป็นความตั้งใจเปี่ยมเบนไปหารายได้มหาศาลจากประสบการณ์ในอดีต นั่นคือว่าพิพิธภัณฑที่ได้ทำหน้าที่รวบรวมเฉพาะสิ่งที่ปรากฏและผ่านการแสดงกระดุกและกะโหลกศีรษะ ขณะเดียวกันก็ได้กีดกันสิ่งที่ไม่อยากให้ปรากฏคือเสียงเพรียกหาความยุติธรรมของเหยื่อ การช่วยเหลือเยียวยาพวกเขา ตลอดจน การค้นหาความจริง และสร้างกระบวนการทุกทางเพื่อมิให้เหตุการณ์ในอดีตกลับมาซ้ำรอย ดังนั้นพิพิธภัณฑที่ไม่ได้ทำหน้าที่ตอบโจทยให้แกคนท้องถิ่นที่ยังไม่เข้าใจว่าทำไมระบอบเขมรแดงถึงโหดร้ายได้ขนาดนั้น พวกเขาเลือกที่จะทำบุญตามวัดแถวบ้านสม่ำเสมอมากกว่าเข้าพิพิธภัณฑ ชาวกัมพูชาปัจจุบันจึงอยู่ในภาวะอึดอัดระหว่างความพยายามเรียกร้องความยุติธรรม ตรงข้ามกับความต้องการทางเศรษฐกิจ (economic demand) ที่รัฐบาลมุ่งหวัง ไม่ผิดนัก หากจะกล่าวว่า กระบวนการสร้างความปรองดองเป็นไปดังที่บริจิตท์ ซิออน (Brigitte Sion) สรุปว่า “เป็นการทำให้กะโหลกศีรษะเป็นสินค้า นำความทุกข์ทรมานของมนุษย์เป็นทุน และเพิกเฉยจารีตทางศาสนา” [32]

5.สรุปและข้อเสนอแนะ

“ผมคิดว่ารัฐบาลจะต้องจัดการกับสิ่งเหล่านี้ก่อนที่มันจะกลายเป็นความขัดแย้งเต็มรูปแบบ ความทรงจำอย่างประสบการณจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เป็นแรงผลักดันที่ทรงพลังที่สุดของมนุษยชาติ มันจะเผยตัวออกมาเมื่อเวลามาถึง และมันจะกลับมาหาคุณ” [33]

ทุกวันที่ 7 มกราคมคือวันหยุดประจำปีของประเทศกัมพูชาเพื่อรำลึกถึงวันที่กองทัพเวียตนามบุกยึดกัมพูชาล้มล้างรัฐบาลเขมรแดงได้สำเร็จ เมื่อคราวจัดงานครบรอบ 30 ปีในวันที่ 7 มกราคมปี 2009 งานรำลึกดังกล่าวมีชื่อว่า “ชัยชนะเหนือการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” (Victory over Genocide) ชาวกัมพูชามากกว่า 80,000 คนได้ร่วมชุมนุมรำลึก มีทั้งการเดินขบวนพาเหรด และการปาฐกถาโดยนายเจียซิม (Chea Sim) ประธานพรรคประชาชนกัมพูชา (Cambodian People Party) ในเมื่อไม่เคยมีการสร้างความยุติธรรมให้กับเหยื่อทั้งจากท่าภายในประเทศและจากประเทศมหาอำนาจที่เคยมีส่วนทำร้ายย่ำยีชาวกัมพูชาและค่ายันระบอบเขมรแดง [34] คำถามคือ ชัยชนะที่ว่านี้เป็นชัยชนะของใคร ชัยชนะสำคัญอย่างไร หรือมีบทเรียนใดที่มีคุณูปการกับการใช้คำว่า “ชัยชนะ” บ้าง ความพยายามปรองดองกระทำอยู่ภายใต้เพียงแค่ “การจดจำ” ผ่านประติมากรรมหากำไร แต่กลับไม่เผชิญหน้ากับอดีตอย่างจริงจัง มุ่งคาดหวังให้ชาวกัมพูชาหยุดคำนึงถึงอดีตสำหรับเหยื่อจำนวนมากกลับมองว่าไม่จ่ายเช่นนั้นเพราะอดีต

ดังกล่าวมิใช่อดีตธรรมดา แต่เป็นอดีตอันขมขื่นที่พวกเขาเผชิญ จันธิธิย์ ฮิม (Chanrithy Him) นักเขียนกัมพูชาเชื้อสายอเมริกัน กล่าวถึงงานเขียนแต่ละชิ้นที่เกี่ยวข้องกับกัมพูชาของเธอว่า “มันเป็นความปรารถนาอันแรงกล้าของฉัน...ฉันยังคงรู้สึกทุกซ์ทรมานและฉันก็เห็นชาวกัมพูชา รวมถึงญาติของฉัน ทุกซ์ทรมานเช่นกัน พวกเขาไม่สามารถเผชิญกับสิ่งที่เป็นอย่างได้ สิ่งนี้ยิ่งทำให้ฉันโกรธเข้าไปใหญ่ ฉันจำที่เคยพูดกับเพื่อนว่า ถ้าเขมรแดงต้องการมีชื่อเสียงและเป็นที่ได้รับการจดจำในประวัติศาสตร์ ฉันก็จะเข้าไปอยู่ในประวัติศาสตร์ชุดนั้นพร้อมเปิดเผยความไม่ยุติธรรมที่พวกเขาทำจากอำนาจของการเขียนและจากเสียงของฉัน” [35]

ควรต้องย้ำอีกครั้งว่า ข้อเสนอแนะที่ได้รับการยอมรับระดับหนึ่งในกระบวนการสร้างความปรองดองคือต้องมีการค้นหาความจริง เพื่อเรียกร้องการให้อภัยจากเหยื่อจึงต้องควรตามมาด้วยการขอโทษ ไม่ว่าจะเป็นคำขอโทษจากผู้กระทำหรือขอโทษในนามรัฐบาลหลังระยะเปลี่ยนผ่านก็ตาม ตลอดจน ร่วมกันเรียนรู้ถึงประสบการณ์ในอดีต และนิยามความเป็นชาติร่วมกันอีกครั้ง (national redefinition) [36] แต่กระบวนการเหล่านี้มีเคยปรากฏนับจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ในประเทศกัมพูชาเป็นต้นมา เหยื่อจำนวนมากจึงเป็นเศษซากทางประวัติศาสตร์อย่างไร้ค่า แม้ประเทศกัมพูชามีพิพิธภัณฑฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ซึ่งทำรายได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวจำนวนมากและทุ่งสังหารซึ่งให้สัมปทานบริษัทญี่ปุ่นเพื่อทำการตลาดสร้างรายได้

ปัจจุบันทั้งพิพิธภัณฑและทุ่งสังหารเป็น 2 ใน 5 แหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการเชิญชวนให้ไปเที่ยวชมหากใครก็ตามไปกรุงพนมเปญ อีก 3 แห่งคือพิพิธภัณฑแห่งชาติ เจดีเงินและวัดพนม แต่ถ้าไปเที่ยวประเทศกัมพูชา สถานที่ที่ได้รับการเชิญชวนให้ไปเที่ยวมากที่สุดจากเว็บไซต์เนชั่นแนลจีโอกราฟฟิกยุคี่ 2 อันดับแรกคือนครวัดและพิพิธภัณฑฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ โดยพิพิธภัณฑทำเป็นธุรกิจท่องเที่ยวขนาดใหญ่รองลงมาจากนครวัด [37] นายทองคูน (Thong Khon) รัฐมนตรีกระทรวงท่องเที่ยวกัมพูชาที่ย้ายเสมอว่า “มันเป็นเรื่องถูกต้องที่ต้องหารายได้จากสถานที่ประวัติศาสตร์ดังกล่าว” [38] ดังนั้น ลองจินตนาการว่า ในโลกทัศน์ที่เหมือนแลดูไปแต่ข้างหน้า ถ้าการปรองดองกัมพูชาสามารถสื่อสารได้ จะพูดอะไรกับพิพิธภัณฑและทุ่งสังหารดังกล่าวบ้าง การปรองดองน่าจะกล่าวว่า ไม่ควรมีการขยายขอบเขตดำเนินคดีกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระบอบเขมรแดง ไม่ควรมีการทำให้ความจริงกระจ่างชัด ไม่ควรมีการชดเชยเยียวยาเหยื่อ ไม่ควรมีการปฏิรูปสถาบัน โดยเฉพาะการศึกษาเพื่อให้คนเรียนรู้ถึงความเจ็บปวดในอดีตร่วมกันและสร้างวัฒนธรรมปฏิเสธการลอยนวลผู้ใช้ความรุนแรง ตลอดจน การปรองดองคงจะกล่าวอีกว่า ความทรงจำของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ควรเป็นสิ่งที่ไม่สร้างมูลค่าได้ กระดุกและกะโหลกศีรษะไม่ควรนำไปฝังเนื่องจากกำลังเป็น “สินค้า” ขึ้นถึงจวบจนปัจจุบัน ยิ่งความทรงจำโหดร้ายเท่าใดยิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากขึ้นเท่านั้น ขณะที่หาก

ทั้งพิพิธภัณฑ์และทุ่งสังหารตอบได้น่าจะตอบกลับว่า “ฉันได้เป็นสิ่งที่คุณคิดหวังไว้โดยสมบูรณ์แบบแล้ว”

6.เอกสารอ้างอิง

- [1] อนุสัญญาว่าด้วยการป้องกันและลงโทษความผิดอาชญาฐานฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ พ.ศ.2491. (Convention on the Prevention and Punishment the Crime of Genocide 1948). อ้างใน ency.c/File/Genocide_Convention_Participation.svg (เข้าเมื่อ 12 มกราคม 2557)
- [2] ศิวชัย ศรีโกคังกุล, เผชิญภัยความรุนแรงด้วยปองตอง? บทเรียนจากต่างแดน (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2555)
- [3] พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์, “การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์, ปัญหาและการเมืองของการนิยามความรุนแรงในยุคเขมรแดง,” รัฐศาสตร์สาร, 20 : 3 (2541) น.321.
- [4] อ้างใน “สนทนากับ ‘Youk Chhang’ ว่าด้วยการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และการปองตองในกัมพูชา,” prachatai.com/node/48869 (เข้าเมื่อ 11 มีนาคม 2557) ในจำนวนนี้มีพระสงฆ์ประมาณ 60,000 รูปเสียชีวิต อ้างใน Brigitte Sion, “Conflicting Sites of Memory in Post-Genocide Cambodia,” *Humanity: An International Journal of Human Rights, Humanitarianism, and Development*, 2:1 (2011) p.7.
- [5] พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์, “การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์, ปัญหาและการเมืองของการนิยามความรุนแรงในยุคเขมรแดง,” น.315.
- [6] Cathy J. Schlund-Vials, “Cambodian American Memory Work: Justice and the “Cambodian Syndrome,” *Positions: East Asia Cultures Critique*, 20:3 (2012) p.812. ในประเด็นนี้ทำให้ชาวกัมพูชาทั้งในประเทศและที่พำนักในประเทศสหรัฐอเมริกาจำนวนมากรู้สึกว่ ทั้งบรรพบุรุษ พ่อแม่และครอบครัวตนเองไม่เพียงแต่เจอความโหดร้ายของระบอบเขมรแดง ยังต้องเผชิญความโหดเหี้ยมของสหรัฐฯในช่วงสงครามเวียดนาม แคทเธีย ชลันด์-ไวอัลส์ (Cathy Schlund-Vials) กล่าวว่า นโยบายต่างประเทศของสหรัฐฯเป็นอาการกลุ่มโรค(syndrome) ของ “การเมืองว่าด้วยความหลงลืม” (amnesic politics) ที่ด้านหนึ่งสนับสนุนสิทธิมนุษยชน อีกด้านหลงลืมสิ่งที่ตนเองเคยทำกับกัมพูชา
- [7] พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์, “การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์, ปัญหาและการเมืองของการนิยามความรุนแรงในยุคเขมรแดง,” น.336. ขณะที่ข้อมูลเพิ่มเติมของประเทศจีนที่ช่วยเหลือเขมรแดงพิจารณาใน Jack Colhoun, “On the Side of Pol Pot: U.S. Supports Khmer Rouge,” <http://www.thirdworldtraveler.com/USThirdWorld/USPolPot.html> (accessed on 12 December 2013)

- [8] ก่อนหน้านั้นเจ้าหน้าที่ระดับสูงคนสำคัญในยุคเขมรแดงคือนายพอล พต (Pol Pot) และนายตามม็อก (Ta Mok) ผู้ได้รับฉายา นักฆ่าหรือคนแล่เนื้อ (butcher) ได้เสียชีวิตแล้วในปี 1998 และ 2006 ตามลำดับ ส่วนนายเอียง ซารี (Ieng Sary) เพิ่งเสียชีวิตเมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2013 ขณะที่ ภรรยาของเขาคือนางเอียง อิริธ (Ieng Thirith) ได้รับการปล่อยตัวจากเรือนจำก่อนหน้านี้นี้เนื่องจากปัญหาทางจิตและเป็นโรคอัลไซเมอร์
- [9] Brigitte Sion, “Conflicting Sites of Memory in Post-Genocide Cambodia,” pp. 1-21.
- [10] Sopheng Cheang, “Prosecutor wants 5 more Khmer Rouge investigated,” <http://www.utsandiego.com/news/2009/Sep/08/cambodia-khmer-rouge-tribunal-090809> (accessed on 12 December 2013)
- [11] พิจารณาบทวิเคราะห์ใน “ชุมทรัพย์ในศาลาเขมรแดงภาคพิเศษ,” <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=221757> (เข้าเมื่อ 12 ธันวาคม 2556)
- [12] Vivian Liska, “Dispersal and redemption: The future dynamics of memory studies-A roundtable,” *Memory Studies*, 5:2 (2012) p.230.
- [13] Serge Thion, “Genocide as Political Commodity,” in *Watching Cambodia* (Bangkok: White Lotus, 1993) อ้างใน พวงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์, “การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์, ปัญหาและการเมืองของการนิยามความรุนแรงในยุคเขมรแดง,” น.342.
- [14] Brigitte Sion, “Conflicting Sites of Memory in Post-Genocide Cambodia,” p.17.
- [15] Judy Ledgerwood, “The Cambodian Tuol Sleng Museum of Genocidal Crimes: National Narrative,” *Museum Anthropology*, 21:1 (1997) p.88.
- [16] Brigitte Sion, “Conflicting Sites of Memory in Post-Genocide Cambodia,” p.5.
- [17] Cathy J. Schlund-Vials, “Cambodian American Memory Work: Justice and the “Cambodian Syndrome,” p.810.
- [18] Brigitte Sion, “Conflicting Sites of Memory in Post-Genocide Cambodia,” p.5-6.
- [19] Ibid, p.5.
- [20] Ibid, p.6.
- [21] “Lots of Visitors Visit Choeung Ek Genocidal Center whilst Khmer Rouge Tribunal Is Ongoing,” *Khmernews* (January 4, 2007) อ้างใน <http://khmernews.wordpress.com/2007/01/04/lots-of-visitors-visit-choeung-ek-genocidal-center-whilest->

- khmer-rouge-tribunal-is-ongoing-phnom-penh/
 (accessed on 24 December 2013)
- [22] Cathy J. Schlund-Vials, “Cambodian American Memory Work: Justice and the “Cambodian Syndrome,” p.810.
- [23] ดันฉบับภาษาอังกฤษคือ “We should dig a hole and bury the past and look ahead to the 21st century with a clean slate” Seth Mydans, “Cambodian Leader Resists Punishing Top Khmer Rouge,” New York Times, (December 29, 1998) อ้างใน <http://www.nytimes.com/1998/12/29/world/cambodian-leader-resists-punishing-top-khmer-rouge.html>
- [24] Brigitte Sion, “Conflicting Sites of Memory in Post-Genocide Cambodia,” p.17.
- [25] Suzannah Linton, Reconciliation in Cambodia (Phnom-Penh: Documentation Center of Cambodia, 2004) p. 12.
- [26] ดันฉบับภาษาอังกฤษคือ “No word of forgiveness, of acknowledging that something wrong was done by the leaders, only ‘reconciliation.’ They don’t even say it was wrong! Why ask for forgiveness if they did nothing wrong?” Brigitte Sion, “Conflicting Sites of Memory in Post-Genocide Cambodia,” p.17.
- [27] ดันฉบับภาษาอังกฤษคือ “What is clear is that the killing fields are a source of profit whose beneficiaries are neither survivors nor relatives of victims.” Brigitte Sion, “Conflicting Sites of Memory in Post-Genocide Cambodia,” p.7.
- [28] Brigitte Sion, “Conflicting Sites of Memory in Post-Genocide Cambodia,” p.8.
- [29] David Simmons, “ ‘Atrocity Tourism’ Overkill?,” Asia Times (October 10, 2002) อ้างใน www.atimes.com/Southeast_Asia/DJ_Ae_.html. (accessed on 13 May 2013)
- [30] พงทอง รุ่งสวัสดิทรัพย์, “การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์, ปัญหาและการเมืองของการนิยามความรุนแรงในยุคเขมรแดง,” น.341-342.
- [31] Cathy J. Schlund-Vials, “Cambodian American Memory Work: Justice and the “Cambodian Syndrome,” p.817.
- [32] ดันฉบับภาษาอังกฤษคือ “‘commodifying skulls, capitalizing on human suffering and ignoring religious traditions.’” Brigitte Sion, “Conflicting Sites of Memory in Post-Genocide Cambodia,” p.19.
- [33] ยุค ชอาง (Youk Chhang) ชาวกัมพูชาผู้รอดชีวิตจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ได้รับการสนับสนุนการทำวิจัยในโครงการ Cambodian Genocide Program (CGP) จากมหาวิทยาลัยเยล ปัจจุบันเป็น ผู้อำนวยการ Documentation Center of Cambodia หรือ DC-Cam ในกรุงพนมเปญ อ้างใน “สนทนากับ ‘Youk Chhang’ ว่าด้วยการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์และการปรองดองในกัมพูชา,”
- [34] Cathy J. Schlund-Vials, “Cambodian American Memory Work: Justice and the “Cambodian Syndrome,” p.805. อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันชาวกัมพูชาที่อาศัยอยู่ในสหรัฐฯ รวมถึง ชาวกัมพูชาเชื้อสายอเมริกัน ซึ่งมีจำนวนมากกว่า 237,000 ยังพยายามทำหลายอย่างเพื่อให้เรื่องราวในยุคเขมรแดงถูกลืมและกลายเป็นเพียงแหล่งท่องเที่ยวแต่เพียงเท่านั้น กิจกรรมต่างๆมีทั้งข้อเขียน เสวนา วิชาการ แต่งเพลง ขับร้องเพลงทั้งแนวป๊อปและแนวฮิพฮอป ศิลปินวาดภาพ) ที่มีได้แสดงต่อผู้ตายเท่านั้น แต่ยังคงกระตุ้นให้ผู้ที่ยังอยู่ให้มีลืมเลือนอดีต p.809
- [35] อ้างใน Cathy J. Schlund-Vials, “Cambodian American Memory Work: Justice and the “Cambodian Syndrome,” p.819.
- [36] Lisa A. Baglione, “Peacebuilding: A Time to Listen to and Learn from Reconciliationism,” Polity, 40:1 (2008)p.121.
- [37] “ ‘Killing Fields’ Lure Tourists in Cambodia,” อ้างใน http://news.nationalgeographic.com/news/2003/01/0110_030110_tv_cambodia.html (accessed on 13 March 2014)
- [38] อ้างใน Andrew Burmon, “Dark Tourism,” <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2010/11/dark-tourism/308250/> (accessed on 13 March 2014)